

Рецензије и прикази

Родољуб С. Кубат, *Траговима писма II, Стари Савез, Рецепција и контексти* Библијски институт ПБФ у Београду, Београд 2015. 319 стр.

ISBN 978-86-7405-163-4

Међу бројним публикацијама Православног богословског факултета, појавила се и публикација Траговима писма II, Стари Савез, Рецепција и контексти, професора на катедри за Свето Писмо Старог Завета, доктора Родољуба С. Кубата у издању недавно отореног Библијског института ПБФ Универзитета у Београду. Траговима Писма II представља други део опуса и логичан наставак предходног дела Траговима Писма I, Теологија и Херменеутика, који је по речима аутора представља „научно-теолошке огледе из страосавезне теологије и херменеутике“ осмишљених и пажљиво уклопљених у херменеутички оквир. Све ово, као што аутор у предговору првог дела наводи, требало је да послужи као „платформа за нека даља теолошка истраживања“ (15). И овога пута, у сличном маниру, служећи се својеврсним мозаичким приступом, аутор истражује путеве и начине рецепције писма, испитујући, приликом тога, на који начин су се и у коликој мери контексти одражавали на тај феномен.

Књига је садржајно подељена на три основне целине: у првом делу (17-86), који се односи на проблем Септуагинте, представљен је кратак историјски пресек (18-21) и настанак превода (22-32), значајније научне хипотезе (33-37) и савремена схватања (37-47), затим, одлике превода (47-57), рецензије (57-70)

и коначно, значај Септуагинте (70-86). По речима аутора, циљ овог дела, који осим што приказује токове који су довели до настанка превода, указује да „Септуагинта није тек превод, како се уобичајено сматра, већ се ради о коначној хришћанској верзији Старог Савеза у текстолошком и теолошком смислу. Истовремено, Септуагинта представља, ако се због своје особености изузму таргуми, прву рецепцију строизраилских светих списа“ (14). У наставку, у дугом делу, аутор се труди да прикаже путеве и начине рецепције, испитујући, најпре, видове јелинске (87-127), а касније и библијске алегорезе (130-157), како у позном јудаизму (132-157), тако и алегорезу Новог Савеза (157-160), постапостолског периода (160-165), у времену пре и после Оригена (187-192). Циљ овог дела, по речима аутора, био је да се “кроз методолошки и епистемолошки приступ испрати феномен тумачења Писма у различитим животним околностима“ (14). Коначно, трећи део, посвећен је примењеној контекстуалној егзегези којом су обухваћени предхришћанска, новосавезна и ранохришћанска рецепција (208-232), као и рецепција Књиге пророка Јоне код Јефрема Сиријског (232-248), Јована Златоустог (248-256) и Кирила Јерусалимског (256-262) те егзегетски коментари на исто Теодора Мопсуестијског (263-279), Теодорита Кирског (279-285), затим, Кирила Александријског (285-294), и на крају, Јеронима (294-306). Двојаки циљ овог дела огледа се најпре у разоткривању потенцијалних тумачења једног текста

приликом сусрета са читаоцем, а потом, и у богатству и креативности светоотачке егзегезе.

Као и предходни део, Траговима Писма II, производ је вишегодишњих истраживања и промишљања на ову тему. Узимајући у обзир комплексност задате проблематике као и тешкоће које произилазе из покушаја да се проблему приступи из више углова, импресионира зрелост аутора који вешто комбинује научно–истраживачки приступ и резултате са очигледно развијеним теолошко–ерминевачким начином размишљања. Књига, између осталог, обилује мноштвом података али и дубоком рефлексijом која доводи у смислене везе различите секвенце које писац, затим, повезује у заједнички контекст. Почетна тачка за сваку теолошку мисао свакако је Септуагинта којој не случајно, посвећује доста пажње. Савремена научна достигнућа укучујући и рукописе откривене у пећинама Кумрана, утицала су да се одбаци раније теолошке традиције, на основу којих је превод Седамдесторице посматран као искварени текст. Међутим, то није довољно. Потребна је, како аутор наглашава, промена текстолошке научне парадигме која би допринела увиђању богословске важности Септуагинте. Ово би временом, служећи се речима аутора, „допринело и превођењу Септуагинте на српски језик“ (84). С друге стране, тумачење Писма и проналажење духовног смисла незамисливо је без алегорезе као егзегетске методе захваљујући којој се отвара могућност контекстуалног тумачења библијског текста. Сусрет текста и тумача условљен различитим животним околностима доноси нови смисао текста, са новом полазном тачком и углом гледања, изнова актуелизује већ испричане и протумачене приче и чини да жива реч Писма не застарева. Управо такав

сусрет успешно је приказан на примеру рецепције Књиге о Јони код различитих црквених отаца.

Из тог разлога и ова публикација може бити схваћена као позив да се најпре преиспита и актуелизује, а затим, осмисли и реализује светописамска порука у контексту нашег и будућег времена.

Љиљане Јовановић

Религијска култура

Приредио др Драгољуб Б. Ђорђевић
Лесковачки културни центар,
Лесковац 2015, стр. 400

Наше друштво, попут осталих посткомунистичких друштва има озбиљан проблем у оскудици квалитетних приручника које би карактерисао озбиљан и непристрасан приступ у истраживању феномена религије. Поред горепомнутог наслеђа милитантног атеизма при чему се религија унижавала а са тиме се искључивала могућност некаквог озбиљнијег научног приступа, са друге стране у постсекуларном добу се њоме олако манипулише. Др Драгољуб Ђорђевић, заједно са др Мирком Благојевићем спада у социологе религије који покушавају да укажу на потребу озбиљнијег дављења религијом у нашем друштву због чега уз социологе и религиологе у својим студијама укључују и теологе управо да би добили на квалитету својих студија.

Студија која је пред нама а коју је приредио др Драгољуб Ђорђевић има за циљ да укаже на културу обреда, морала као и религијске етике на овим просторима. Стога овај зборник радова има за циљ давање одговора на следећа питања: колико религија има утицај на друштвена збивања као и колико је она у стању позитивно да делује на свест појединца. Уколико ситуацију на овим просторима упоредимо са ре-

лигијском ситуацијом у Сједињеним Америчким Државама, у веома инспиративном чланку Павла Мојзеса видећемо неке сличности и паралеле везане за похађање богослужења али и један проблем који се везује за модерно доба: обичан човек се интересује за веру али не толико и за праксу. Недавно је православни теолог Емануел Клаписис изјавио да савременог човека интересује мистика управо због тога да би нашао излаз од погубног стреса савременог друштва док се секундарно интересује за остале доктрине Цркве. Стога обнову његове свести и неку врсту модерног уцрковљења управо треба и започети са мистичном традицијом Православне цркве да би потом дошао до осталих ризница православља. Но то може створити проблем; како Милош Јовановић (стр.165) наводи културна плурализација и индивидуализација ствара својеврсни отпор појединца према Цркви: у питању је пласирање нечега што се карактерише као веровање без припадања. Који је конструктивни одговор Цркве на овај проблем? Растко Јовић указује да то треба да буде својеврстан облик субверзивности: заједничка нада хришћана пројављена кроз етос њихове заједнице а која одолева захтевима слободног тржишта. Уместо тога она пружа алтернативну политику која је пандан свакој врсти тоталитарног режима – а коју карактерише жртвена љубав насупрот политике овоземаљског раја (стр.144-149). Међутим, то не значи некакву затвореност за дијалог Цркве са савременим светом већ примарно треба да буде остварен са другим црквама концентришући се на свом конфесионалном идентитету да би се омогућио дијалог на равноправним основама са другом страном у исто време без апсолутизације сопствених ставова како то указује Раде Кисић (стр. 128-130).

Управо апсолутизација сопствених ставова води до верског фундаментализма-попут вехабизма –који се може наћи код муслимана у Босни а што је тема рада Велизара Антића. Драгомир Јанковић је кроз анализу деснице и левице у Србији покушао да укаже да је православљу ближа левица због подударности са хришћанским начелима попут колективизма, колективне својине, социјалне правде и једнакости свих грађана. Међутим са друге стране проблем може створити постављање питања вероисповести и имовинских права (стр.93) посебно када Српска црква и даље зависи од политичких одлука попут реституције имовине. Мањак овог зборника и представља један рад који би се осврнуо на проблем либерала на овим просторима који ненаклоно гледају на сваки облик активности верских заједница у јавној сфери што је једном приликом са правом указала Златиборка Попов-Момчиновић. Либерали не само што негативно гледају на ангажман верских заједница у друштву већ остављају по страни такве теоретичаре друштва попут Чарлса Тејлора, Хермана Либера или Јиргена Хабермаса који позитивно гледају на улогу религије у друштву. У овом зборнику Драган Коковић изводи закључак да религијска настава није тековина савременог друштва и да би она била умесна колико и натурање било ког погледа на свет (стр. 28). У овом свом ставу Коковић заборавља да је конфесионална веронаука управо саставни део световне школе у земљама Европске уније попут Немачке и Белгије па чак и Француске тј. у Алзасу и Лорени. Оно што он подводи као наставу о религији је заступљено и у веронауци јер управо вероучитељ треба да појасни симболе не само своје већ и других религија тиме на најбољи могући начин подстичући културу дијалога. Нејасан нам је овај став

дотичног аутора посебно када он на почетку рада фаворизује (не)хотимично Тилихов приступ религији и култури: култура је у суштини инкарнација религије једног народа (стр.15). Проблем је што тек треба повести квалитетну расправу на нашим просторима о принципима модерне световне државе.

Један од кључних изазова функционирања савремене европске државе представља изазов мигрантске кризе, на шта је указао Иван Цвитковић, посебно имајући у виду религију као елемент спајања али и раздвајања у процесу конституисања колективних идентитета. У овом случају се поново пројављује страх од другог, од странаца који исповедају другачију религију што води ка закључку који изводи Данијела Гавриловић да имамо сукоб између фундаменталистичких и хуманистичких тенденција у оквиру религија и друштава. Највећа дугорочна претња секуларизму, демократији и науци могла би доћи изнутра, од нарастајуће коалиције религиозне деснице и романтичарске левице, уједињених нетрпељивошћу према отвореном друштву (стр.55).

Колико је религија отворена према захтевима модерног друштва? Дејан Мачковић покушава да укаже на потребу заснивања одговарајуће смернице Православне цркве према геј популацији тј. наступања са аргументованијим доказима у прилог заступања свог учења. Да се закључити да је аутор добро означио проблеме са којим се суочава Црква али није дефинисао смернице које би она требала да заузме. Уместо тога се више укључио у историјат приступа проблему наместо да заузме један јасан став какав рецимо налазимо код Џона Милбанка (John Milbank Gay marriage and the future of human sexuality <http://www.abc.net.au/religion/articles/2012/03/13/3452229.htm> последњи приступ 30.04.2016). По Мил-

банку имамо два проблема: одбијање постојања полних разлика и технологизацију рођења детета, тј. пролонгирања технократског вештачког оплођења. Неопходно је нагласити саму граматику полних односа а то је хетеросексуални однос који представља врхунац интерперсоналног (и културног) односа у коме се воли особа другог пола што је и означено у биолошком чину рађања детета.

Што се тиче радова који се баве културом обреда занимљив је рад Драгице Тадић Папаниколау о верским обредима као део културног наслеђа Грка, докле је Жикица Симић у свом раду обрадио присуство сујеверја у обредној пракси православних верника не удубљујући се толико на теологију икона којој је некритички приступио као и у вези култа светих. Засигурно треба фаворизовати интелект насупрот сујеверја, не заборати улогу осећања у религији као и нагласити исправну праксу и теологију која је ипак присутна на овим просторима. Треба похвалити радове Драгана Радисављевић Ђипаризовић о верском туризму, Владана Станковића о религијској култури православља, католичанства и протестантизма и Милесе Стефановић Бановић која се бавила питањем црквеног календара.

Овај зборник иако на први поглед има одређених недостатака засигурно испуњава своју сврху а то је да научно обради религијску културу у савременом српском друштву. Труд приређивача овог зборника треба похвалити пошто је постигао компендијум мисли о религијском култу и култури на нашим просторима од стране социолога религије, религиолога и теолога. Стога свако ко је на неки начин ангажован у проучавању религије или га занима религијска култура ће у овом зборнику наћи користан водич.

Славиша Костић